

DE DOMPHOORN

TIJDSCHRIFT VAN NATUUR- EN VOGELWACHT DE VIJFHEERENLANDEN

NR.: 4

53e jaargang DECEMBER 2019

DE DOMPHOORN

Driemaandelijke uitgave van
Natuur- en vogelwacht
De Vijfheerenlanden

Nr. 4 53e jaargang DECEMBER 2019

Redactie:

Dhr. D. Kerkhof,
Vianen

Mevr. J. Lemcke,
Schoonrewoerd

Redactieadres:

dkerkhof@xs4all.nl

Sponsors:

Autobedrijf Van Zessen
Lexmond

Van de Scheur Logistiek
Vianen

Case Electronics
Arkel

Nieuwe leden kunnen zich aanmelden door het ingevulde aanmeldingsformulier te sturen naar de ledenadministratie via ons adres: Overboeicop 15, 4145 NN Schoonrewoerd of dit, tijdens openingsuren, af te geven in ons verenigingsgebouw De Schaapskooi. Aanmelden kan ook via onze website www.natuurcentrum.nl

Adreswijzigingen en opzeggingen dienen schriftelijk kenbaar gemaakt te worden aan de ledenadministratie via ons postadres, hierboven vermeld, of via het e-mailadres: info@natuurcentrum.nl

Het verenigingsjaar is gelijk aan het kalenderjaar. Eventuele opzeggingen dienen uiterlijk 1 november voorafgaand aan het beoogde jaar bij de ledenadministratie gemeld te worden.

De contributie bedraagt minimaal:

- voor jeugdleden tot 16 jaar € 6,25
- voor leden € 12,50
- voor leden die ook
Het Vogeljaar ontvangen € 25,50

Uiterste inleverdata kopij DompHoorn bij de redactie

- voorjaarsnummer 1 maart
- zomernummer 1 juni
- herfstnummer 1 september
- winternummer 1 december

Aanwijzingen voor auteurs

De Dompfoorn is bedoeld voor verenigings- en werkgroepnieuws, excursieverslagen en artikelen over natuur en landschap en het beheer en behoud daarvan. De nadruk ligt sterk op De Vijfheerenlanden.

Teksten graag als platte tekst aanleveren in een gangbaar tekstprogramma, zoals Word. Bijschriften bij foto's en tabellen liefst aan het eind van de tekst plaatsen; in de tekst zelf alleen de nummers van foto's en tabellen vermelden op de gewenste plek. Tabellen bij voorkeur los aanleveren als Excelbestand.

Foto's moeten van goede kwaliteit zijn en los (dus niet in de tekst) aangeleverd worden in hoge resolutie: minimaal 250 dpi, liever 300 dpi of meer. In byte: 1-4 MB.

De redactie kan een artikel inkorten of formuleringen wijzigen t.b.v. de leesbaarheid.

INHOUDSOPGAVE

- 02 Van de bestuurstafel
- 03 Dialezingen januari-maart 2020
- 10 Dialezingen verzorgd door leden
- 12 Pagina's voor de jeugd
- 14 In memoriam Koen van Baren
- 14 Hoogstamfruitsap 2019
- 16 Activiteitenoverzicht december 2019-april 2020
- 18 Wat u wel of niet heeft gemist
- 23 *Climate change*
- 29 Hoop

Omslag: Zouweboezem met molen De Hoop in wintertooi.

Foto: Hans de Braal.

Contributie

Tijdens de ledenvergadering afgelopen april hebben we besloten de prijs voor het lidmaatschap van onze vereniging te verhogen naar € 12,50 per jaar. Daarmee worden de kosten van *De Dompfoorn* in kleurendruk gecompenseerd.

Iedereen die een machtiging heeft afgegeven zal in de loop van januari dit bedrag op zijn afschrijvingen terug vinden.

Leden die een hoger bedrag hebben toegezegd, krijgen een incasso voor het afgesproken bedrag.

De mensen die via acceptgirokaart betalen, ontvangen bij dit nummer een verzoek tot betaling. In verband met de hoge kosten en het vele werk versturen wij geen acceptgirokaarten meer.

Mocht u geen toegang hebben tot digitale overschrijvingen, dan verzoeken wij u contact op te nemen met Arina van Zijl: 06 21677142 of arinabogerd@live.nl.

Het bestuur

Openingstijden van Natuurcentrum De Schaapskooi In het winterseizoen:

- Op donderdag: 19.00 – 23.00 uur
- Op zaterdag: 10.00 – 16.00 uur
- Op zondag: 13.00 – 17.00 uur

Kijk voor de laatste berichten op onze website: www.natuurcentrum.nl

VAN DE BESTUURSTAFEL

Vrijwilligers

Ook dit jaar zijn we het seizoen begonnen met een barbecue voor onze vrijwilligers. We hebben nog steeds ruim 70 mensen die gedurende het jaar op vele terreinen actief zijn. Die zijn we erg dankbaar, want voor alles wat de Natuur- en Vogelwacht doet, zijn onze vrijwilligers de basis. We zijn daarom ook altijd weer blij met nieuwe belangstellenden. Deze avond is één vrijwilliger in het bijzonder in het zonnetje gezet met de Ome Gerritspeld: Arie Versluis. Al jaren zeer actief in de afdeling fruit en sap, het beheer van de Schaapskooi en de knotploeg. Hij brengt vele uurtjes door op de Schaapskooi. Daarom hebben we ook een bloemetje laten bezorgen bij Teunie, die hem nog steeds zo veel uren moet missen.

Open (Pluk)Dag

Dit jaar hebben we samen met het Zuid-Hollands Landschap twee plukdagen georganiseerd, waarvan er één samen viel met onze Open Dag. Het was in de boomgaard aan de Diefdijk heel druk en gezellig. Mensen waren geïnteresseerd in de activiteiten van de NVW en de bezoekers van de 2de plukdag kwamen ook even een kijkje nemen op de Open Dag. Het bestuur constateert dat de Open Dag verder veelal dezelfde mensen op de been brengt. We denken daarom na over enige vernieuwing in de opzet. De fruitverkoop liep dit jaar voorspoedig en de oogst goed te noemen.

Dia-avonden

In oktober zijn de dia-avonden weer gestart. Na een hartekreet van Simon heeft het bestuur besloten nieuwe apparatuur aan te schaffen. Dat wordt gecombineerd met het updaten van de apparatuur in de bestuurskamer. We hebben inmiddels weer vier prachtige lezingen gehad, waarvan ik er jammer genoeg één moest missen. Simon stelt het erg op prijs als mensen hem een hint

geven voor nieuwe namen. Wie denkt er met Simon mee over de nieuwe reeksen?

Jeugdactiviteiten

In de herfstvakantie werden de jeugdactiviteiten zeer goed bezocht. Leerlingen en ouders waren enthousiast over de vele soorten paddestoelen die in het terrein achter de Schaapskooi te vinden zijn. Kinderen beleven de natuur. Dat is kennis die blijft.

Ook bij de **Nacht van de Nacht** hadden we een grote toeloop. Marian Verdonk van de **Muziekwerkplaats de Doorbraak** had een programma met verhaal en muziek voor de jongste kinderen. Chris Kramer gaf informatie over de uil en de jonge bezoekers keken vooral uit naar een wandeling door het donkere bos. Chris Kramer wist de spanning goed op te voeren en ontdekte ook nog een bosuil. Hans de Braal gaf een basiscursus over onze sterrenhemel. Het was na een zonnige dag 's avonds bewolkt, dus deze kennis kon niet meteen worden toegepast.

Jubileum NVWA

Op 25 november vierde ook Natuur- en Vogelwacht De Alblasserwaard haar 50-jarig jubileum. Natuurlijk feliciteren wij onze zusterorganisatie met dit jubileum. Het was een gezellig feest en het aantal bezoekers overtrof de verwachtingen.

Utrechtse kennis natuur VHL schiet tekort

Inmiddels heeft de samenwerking van 16 Utrechtse gemeenten een notitie uitgebracht waarin de kwaliteiten van natuur en landschap in die regio worden opgesomd. De bedoeling is dat bij verdere plannen voor bedrijventerreinen, huisvesting, zonnevelden en windturbines met deze waardevolle gebieden rekening wordt gehouden. Het is daarom zeer teleurstellend dat voor de voormalige gemeenten Zederik en Leerdam de inventarisatie zo onvolledig is. Nergens worden de Natura 2000-gebieden Zouweboezem, Uiter-

Spookachtig tafereel tijdens de Nacht van de Nacht.

waarden Lek en Diefdijk, noch de Linge en haar omgeving, de Bolgerijense polder, de Huibert of Scharperswijk benoemd, die alle deel uitmaken van het Natuurnetwerk Nederland. Het bestuur heeft samen met Den Hâneker en het Zuid-Hollands Landschap in

een brief deze tekortkomingen aangekaart. Met Utrechts Landschap is overleg geweest over de vraag hoe we dit soort missers in de nabije toekomst kunnen voorkomen.

Annelies van Egmond

DIALEZINGEN JANUARI – MAART 2020

Van een goede gewoonte moet je niet afwijken. Het nieuwe jaar beginnen we de laatste jaren altijd met Henk Tromp. Ik heb het overzicht vanaf het begin van de Schaapskooi (1980) tot nu nog eens nagekeken, maar Henk vertoont dit jaar voor de 20ste keer zijn beelden. We overleggen altijd na de lezing wat het volgend jaar zal worden. Dan heeft Henk een heel jaar om de serie samen te stellen. Onze streek is dan de bron, waarbij de vogels dit jaar de hoofdrol spelen.

Voor de volgende lezing hoeven we niet veel verder. Jacques van der Neut neemt ons mee naar zijn werkomgeving de Biesbosch en wat ruimer de Delta. In 1985 was de eerste keer

dat hij over de veranderingen in de Biesbosch kwam vertellen. Nu de laatste ontwikkelingen. De Biesbosch komt om de twee jaar bij ons in beeld. Iedere keer door de bril van een ander. Ook deze keer om naar uit te kijken!

Dan gaan we verder op reis met Theo Janssen naar China. Naar bijzondere landschappen. Theo is lid van het Natuurfotografengilde (NFG). Daar vertoonde hij de bijzondere beelden van unieke landschappen, plekken die we in de Schaapskooi nog nooit vertoond hebben.

Vorig jaar vertelde Bob Luijks over zijn Limburg. Dat verhaal is nog lang niet af. Voor de pauze is er daarom een vervolg, na de pauze

gaat het over 'de Wadden'. Bob heeft de hoofdredactie van Jan Vermeers natuurfotografiamagazine overgenomen. Eerder had hij een digitaal tijdschrift 'Limburg in Beeld' uitgegeven dat gratis te downloaden is: <https://natuurportret.nl/limburg-in-beeld/> Doe dat vooral om een voorpretje naar deze avond te hebben.

Bij onze zustervereniging Natuur- en Vogelwacht Culemborg heb ik genoten van de reis die Gerrit Jan Klop maakte naar Suriname. Het was of ik met hem meereisde. Een avond die

ik u ook wil laten zien. Gerrit Jan is een vogelaar dus voor vogelaars valt er veel te zien van de Surinaamse avifauna.

We eindigen met de presentatie van Fred de Gier over Yellowstone. We zien de variatie van de verschillende seizoenen. Als geoloog weet Fred ook te vertellen hoe dit unieke landschap ontstaan is.

Ik hoop u de komende lezingen vaak te zien.

Simon Bakker

Donderdag 9 januari – Vogels van de Vijfheerenlanden

Henk Tromp

In de serie lezingen over de natuur in de Vijfheerenlanden deze keer veel aandacht voor het vogelleven in onze regio. Daarbij denken we natuurlijk vooral aan de wat minder talrijke bijzonderheden zoals Cetti's zanger, grote en kleine zilverreiger, roerdomp, purperreiger, porseleinhoen en zwarte sterns.

Ook de niet-broedvogels die op doortrek zijn in de regio worden niet vergeten en uiteraard kijken we ook naar de wintergasten zoals

nonnetje, grote zaagbekken, smienten en pijlstaarten en de grote aantallen ganzen.

Bijzonder aan het landschap van de Vijfheerenlanden is de verscheidenheid aan biotopen. Denk aan de rivieruiterwaarden, de water- en rietlandschappen, de weilanden, griend- en populierenbossen.

Veel van deze gebieden vallen onder natuurbeheer van het Utrechts of Zuid-Hollands Landschap en bieden dus vele vogelsoorten

Baardman (vorige pagina) en purperreiger (boven). Foto's: Henk Tromp.

een goede leefomgeving om te foerageren en te broeden. Dat betekent vooral voor de zangvogels de nodige rust en bescherming. In deze lezing dus ook veel aandacht voor deze zomergasten zoals rietzanger, blauwborst, snor, kleine karekiet en rietgors.

In de Vijfheerenlanden treffen we ook fraai gelegen pittoreske boerderijen aan, vaak omgeven door mooie hoogstamfruitbomen. Ook

hier weer een plek voor vogels als steenuil, boerenzwaluw, ringmus, putter, grauwe vliegvanger, groenling en kneu.

Kortom, er valt veel te genieten in deze regio en ik hoop u daar een goede indruk van te geven.

Henk Tromp

Donderdag 23 januari – Een snufje meer zout in de delta

Jacques van der Neut

In november 1970 werden de Haringvlietsluizen in gebruik genomen, waardoor een groot deel van de getijdenwerking in het benedenrivierengebied verdween. De kenmerkende hartslag van de Biesbosch verminderde door deze ingreep ook ingrijpend. In de jaren '90 gaan er stemmen op om de Haringvlietsluizen op een andere manier te gaan gebruiken, waarbij ook de terugkeer van het getij in verschillende scenario's onder de loep wordt genomen. Na jaren van politiek gesteggel rolt er een compromis uit de bus. De betonnen

waterkering gaat op 'een kier'. Sinds januari 2019 is Rijkswaterstaat hier mee aan de slag. Door het mondjesmaat toelaten van zeewater, komt er thans een snufje meer zout in de delta. Wat voor ontwikkelingen hebben zich nog meer in het benedenrivierengebied voorgedaan? Veel boerenland is omgevormd naar waterland. De Noordwaard, poldergebied bij Werkendam, wordt ingericht als veiligheidsklep voor toekomstige hoge waterstanden. Bouwland maakt hier plaats voor gegraven geulen en ondiepe oeverzones. Waterveilig-

Haringvlietsluizen. Foto: Jacques van der Neut.

Noordwaard veranderen in een kleurig palet van margriet, vogelwikke, veldlathyrus, wilde peen, grote kaardenbol en uitbundig bloeiende katentaarten zorgen voor een paarse omlijsting van het geheel. De Biesbosch is nationaal park maar zal in 2021 (het gebied bestaat dan 600 jaar), met het Hollandsch Diep, Haringvliet en Voordelta worden sa-

mengevoegd en verder door het leven gaan als NLDelta.

heid is weliswaar de rode draad, maar natuurwaarden liften hier duidelijk op mee. Dankzij de schaal, in en rondom de Biesbosch is er immers zo'n 3000 hectare nieuwe, natte natuur gerealiseerd, broeden er in de Biesbosch thans zeearenden en visarenden. De boommarter rukt op en er huist zelfs een das! Van deze landschappelijke omwenteling profiteert de wilde flora ook. De bermen in de

Boswachter Jacques van der Neut – donkergroene buitenman

Werkt sinds de jaren '70 bij Staatsbosbeheer. In het begin werkte hij op het Haringvliet, Hollandsch Diep en het Krammer-Volkerak. In zijn loopbaan heeft hij veel zien veranderen

Van bouwland naar wetland. Foto: Jacques van de Neut.

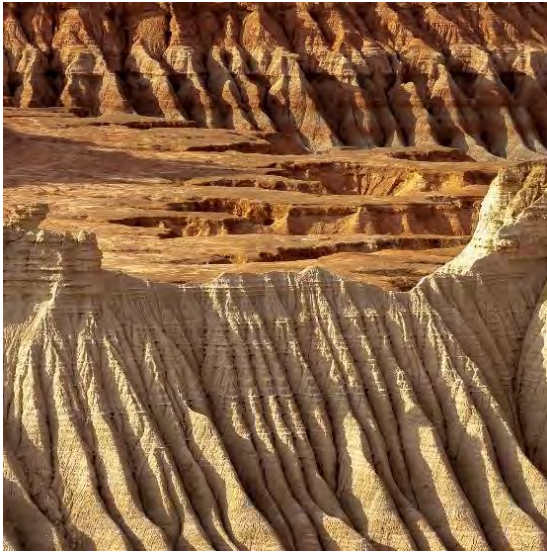

zoals het Krammer-Volkerak van zout naar zoet, de komst van de bevers, hoge waterstanden in 1993 en 1995, de vestiging van zeearend en visarend als broedvogel in de Biesbosch en de vernatting van een deel van Polder De Biesbosch op het Eiland van Dordrecht. Qua landschap hebben *wetlands* zijn voorkeur. Voor zijn werk nam hij deel aan

diverse zittingen van de *Spoonbill Workshop* in Senegal en Spanje. Fotograferen is zijn grote passie, waarbij hij reportages verzorgde voor bladen zoals *Seasons* en *Roots*. Voor *AD/De Dordtenaar* en *AD/Rivierenland* verzorgt hij sinds 1987 de tweewekelijkse column *Van Nature*. Zomer 2020 gaat de donkergroene buitenman met pensioen.

Donderdag 6 februari – Landschappen van China

Theo Janssen

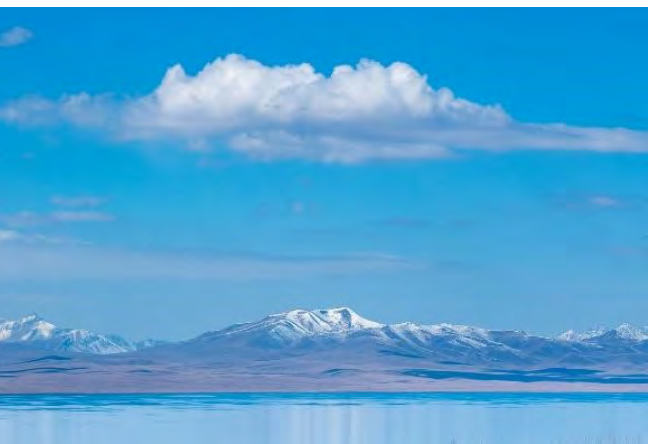
‘De echte ontdekkingsreis bestaat niet uit het zoeken naar nieuwe landschappen, maar in het hebben van nieuwe ogen.’ Marcel Proust.

In mijn presentatie zitten beelden van reizen naar:

1. Turkmenistan, een land dat voor 80% uit woestijn bestaat. Deze ‘Karakum’, wat zwart zand betekent, kwam in de plaats van de zee die daar 30 miljoen jaar geleden aanwezig

was. Het terugtrekken van het water, de sedimenten van de rivier Amu Darja uit de aangrenzende bergen en de winderosie hebben het oppervlak van de woestijn gevormd. In het noordwesten van Turkmenistan zijn canyons ontstaan als gevolg van uitslijting van de zachtere kalklagen.

2. Kirgizië, een land dat voor 90% ruim 1.500 m boven zeeniveau ligt. Dit landschap heeft

enkele 7000 meter hoge, besneeuwde toppen in het Tian Shangebergte, de ‘hemelse bergen’. In een dal, toch nog op 3000 m hoogte, ligt het Son Kulmeer. Een van de grootste bergmeren van de wereld is het Issyk Kulmeer, het ‘warme meer’ omdat het nooit bevriest. Het land bezit diverse landschappen met een exceptioneel rijke biodiversiteit, verschillende types bos en unieke plantengemeenschappen.

3. Binnen-Mongolië, een ‘autonome’ provincie in het noordwesten van China met een

aantal bijzondere landschappen. Door erosie heeft het Danxiagebergte niet alleen unieke vormen, maar op sommige plekken ook prachtige kleuren gekregen. Niet voor niets is het gebergte uitgeroepen tot werelderfgoed. Verder zijn er de zandduinen in de Badan Jaran Desert die wel 500 m hoog kunnen zijn, met in de dalen veel zoutmeren.

Theo Janssen
stm.c.janssen@icloud.com
www.fotowerken.nl

Donderdag 20 februari – Limburg en de Wadden

Bob Luijks

Nog geen toelichting voorhanden – zie t.z.t. de website voor meer informatie

Donderdag 5 maart – Vogels van Suriname

Gerrit Jan Klop

Van alle landen op het vaste land van Zuid-Amerika is Suriname het kleinste. Toch is de voormalige Nederlandse kolonie nog 5 keer zo groot als Nederland en heeft het maar een half

miljoen inwoners, die vooral in Paramaribo wonen. Daarbij heeft het ook nog eens van alle landen op dat continent het grootste percentage intact primair regenwoud. Afgelopen februari reisde Gerrit Jan Klop twee weken door dit prachtige land. De nadruk lag natuurlijk op de vogels, maar ook vlinders, amfibieën, zoogdieren en landschappen waren zeer indrukwekkend. In deze avondvullende lezing neemt Gerrit Jan ons mee van de witzandsavanne in het noorden naar het indrukwekkende laaglandregenwoud op een uur vliegen van de hoofdstad. Hoe is het om 7 uur lang achter een lokale indiaan te lopen die met een kapmes een pad door de jungle hakt? Hoe bouw je in 10 minuten je bed met klamboe om tot een veilig slaapfort? We gaan apen zien, slangen en reuzespinnen. En natuurlijk vogels, heel veel vogels.

Gerrit Jan Klop woont al 20 jaar in Culemborg, waar hij al een aantal jaar de coördinator is van de plaatselijke vogelwerkgroep. Zijn passie voor vogels is geboren in zijn jeugd, die hij doorbracht midden in het Nationaal Park Dwingelderveld in Drenthe. Naast het actief vogels kijken met vrienden is hij ook een fanatiek excursieleider. Het delen van 'vogelgeluk' is voor Gerrit Jan een belangrijke drijfveer. Iedere eerste zaterdag van de maand neemt hij geïnteresseerden uit Culemborg mee op zijn fietstochten om hen hun eigen vogelsoorten te leren kennen. Sinds een paar jaar heeft hij kennis gemaakt met het vogelen op een ander continent: Zuid Amerika. In 2017 bezocht hij Noord-Peru en afgelopen winter Suriname.

Gerrit Jan Klop

Donderdag 19 maart – Yellowstone, een wereld van contrasten

Fred de Gier

Fred is geoloog en gepassioneerd natuurfotograaf. Een gelukkige combinatie, want gebieden die geologisch interessant zijn blijken vaak ook zeer fotogeniek te zijn. Zo ook Yel-

lowstone, 's werelds oudste nationale park. Een supervulkaan, niet alleen in omvang maar ook in schoonheid. Fred zal tijdens zijn presentatie niet alleen spectaculaire beelden

laten zien maar ook uitleg geven over het ontstaan en de toekomst van het gebied. De beelden zijn voor een deel gemaakt in de herfst wanneer de kleuren op z'n mooist zijn. Deze winter is Fred nogmaals teruggekeerd naar Yellowstone om het park te fotograferen zoals slechts weinigen het te zien krijgen. Yel-

lowstone is dan een onherbergzaam gebied, bedolven onder een metershoog sneeuwdek. Een periode waar de dieren zoals de bizonen het zwaar hebben.

Fred de Gier

2 APRIL – DIALEZINGEN VERZORGD DOOR LEDEN

Foto: Kees Jan van Zwienen – *Fritillaria imperialis*

Leden van Natuur- en Vogelwacht kunnen hun natuurbelevissen in De Schaapskooi delen met anderen, op een avond waarop zij hun mooiste beelden laten zien en hun verhaal erbij vertellen.

2 april wordt de avond verzorgd door Gerard van Heusden en Kees Jan van Zwienen. Deze avond heeft een afwisselend programma, waarbij zowel de flora als de fauna nadrukkelijk aan bod komen.

Kees Jan van Zwienen uit Hagestein geeft een presentatie over Iran, waar hij in 2008, 2009 en 2010 3 x 2 weken in het voorjaar is geweest, vooral om de voorjaarsflora zoals de wilde tulpen te fotograferen. Daarnaast laat hij vanzelfsprekend ook veel andere mooie beelden zien.

Foto: Kees Jan van Zwiene – groeiplaats van *Dionysia hausknechtii* in het Zagrosgebergte.

Gerard van Heusden is inmiddels geen onbekende meer. Hij heeft ons eerder kennis laten maken met o.a. amfibieën, vogels en de prachtige natuur van Suriname. Ook nu neemt hij ons mee naar een bijzonder en vogelrijk gebied, een lagune in Suriname.

PAGINA'S VOOR DE JEUGD

De activiteiten voor de jeugd vinden plaats in en om Natuurcentrum De Schaapskooi, Overboeicop 15, 4145 NN Schoonrewoerd.

KOMENDE ACTIVITEITEN:

➤ Zaterdag 28 december: Vogels in de winter

Programma: We gaan een diaserie bekijken over vogels in de winter. Daarna maken we vetbollen. Terwijl de vetbollen uitharden, gaan we achter de Schaapskooi op zoek naar vogels.

Wanneer: Zaterdag 28 december van 10.00 – 12.00 uur en alleen bij veel aanmeldingen ook van 13.00 – 15.00 uur.

Voor wie: Kinderen vanaf 8 jaar. Jongere kinderen onder begeleiding. (Groot)ouders zijn ook welkom.

Kosten: Deelname kost € 2,50 per kind, inclusief limo en een koekje in de pauze.

Aanmelden: Vooraf aanmelden is noodzakelijk bij C. Kramer, tel.: 0345-619684 of e-mail: ckramer01@hetnet.nl

Grote bonte specht. Foto: Johan Scholtens.

➤ Zaterdagochtend 4 januari: Nestkastje timmeren

Programma: We beginnen met een diapresentatie over vogels die van nature in hollen broeden en dus graag gebruik maken van een nestkastje. Na een korte pauze timmer je zelf een nestkastje in elkaar. Daarna gaan we kijken naar de verschillende nestkasten die er hangen. Wellicht zien we ook nog vogels.

Wanneer: Vrijdag 4 januari van 10.00 tot 12.00 uur en alleen bij veel aanmeldingen: van 13.00 tot 15.00 uur.

Voor wie: Kinderen vanaf 8 jaar. Jongere kinderen (vanaf 6 jaar) alleen onder begeleiding. Neem zo mogelijk zelf een hamer mee.

Kosten: € 10,00 per kind, inclusief limonade en een koekje.

Aanmelden: Noodzakelijk. Meer informatie en opgeven bij C. Kramer, tel 0345-619684. Of per email: ckramer01@hetnet.nl

➤ Zaterdagmiddag 4 januari: Vogels in de winter en notenrekje maken

Programma: We beginnen met een diapresentatie over vogels in de winter. Daarna timmeren we een houten rekje voor nootjes/pinda's en maken we een pindaslinger. Ook gaan we de vogels achter de Schaapskooi bekijken.

Wanneer: Vrijdag 4 januari van 13:00 tot 15:00 uur

Voor wie: Kinderen tot 8 jaar. Jongste kinderen alleen onder begeleiding. (Groot)ouders zijn ook welkom. Neem zo mogelijk zelf een hamer mee.

Kosten: € 3,00 per kind, inclusief limonade en een koekje.
Aanmelden: Vooraf aanmelden is noodzakelijk bij C. Kramer, tel.: 0345-619684 of
e-mail: chr.kramer@outlook.com

➤ **Vrijdagmiddag 28 februari: Uilenballen pluizen**

Programma: We beginnen met een diapresentatie over uilen.
Na een korte pauze gaan we uilenballen (braakballen van uilen) pluizen om te onderzoeken wat die uilen gegeten hebben. Tenslotte knutselen we een uiltje en kijken we even bij de uilenkasten buiten.

Wanneer: Vrijdag 28 februari 10:00 tot 12:00 uur en van 13:00 tot 15:00 uur.

Voor wie: Richtlijn: ochtend voor kinderen tot 8 jaar en middag voor kinderen vanaf 8 jaar.
Jongste kinderen alleen onder begeleiding. (Groot)ouders zijn ook welkom.

Kosten: € 3,00 per kind, inclusief limonade en een koekje.

Aanmelden: Vooraf aanmelden is noodzakelijk en kan bij C. Kramer, tel 0345-619684,
of per email: chr.kramer@outlook.com

Nestkasten maken. Goed voor de vogels en je leert goed timmeren!

*Uileballen pluizen.
Welke beestjes heeft de uil opgegeten? Die moeten hier dus rondgekropen hebben.*

IN MEMORIAM KOEN VAN BAREN

Begin november ontvingen wij het droevige bericht dat toch nog vrij plotseling onze supervrijwilliger Koen van Baren was overleden. Met zijn vrouw Sonja vormde hij een hecht team. Samen met haar heeft hij zich vele jaren enorm ingezet voor onze vereniging. Zonder volledig te zijn, volgt hier een opsomming van dingen waar Koen zich binnen onze vereniging zoal mee bezighield.

Sonja deed heel veel jaren de redactie van ons clubblad, maar Koen reed naar de drukkerij. Daarna maakte hij De Dompchoorn mee verzendklaar en bracht alles naar het postkantoor.

Sonja regelde vaak exposities, maar Koen zorgde dat alles netjes werd opgehangen. Jaren waren zij verantwoordelijk voor de Groene Winkel en Koen reed naar leveranciers.

Als er schoolklassen voor educatieve doeleinden werden ontvangen, hielp Koen mee om alles klaar te zetten en later ook weer op te ruimen.

Velen kenden hem van de dialezingen, samen met Hugo Gras regelde hij de lotenverkoop welke wordt gehouden om de onkosten van zo'n avond te financieren.

Ook was Koen jarenlang de gastheer tijdens de vele mandvlechtdagen in De Schaapskooi. Verder was hij meestal een van de eersten die klaar stond als er bijvoorbeeld een Open Dag moest worden georganiseerd, dit gaf vooraf altijd meer werk dan velen beseften.

Zijn grote inzet voor onze vereniging bleef niet onopgemerkt, in 2015 werd hij als vrijwilliger van het jaar onderscheiden met De Ome Gerrit Prijs en kreeg de Zilveren Dompchoorn opgespeld.

Persoonlijk heb ik Koen in de loop der jaren ook goed leren kennen. Hij was een familie-man, sociaal zeer bewogen, hij kon niet tegen onrecht. Hij volgde de politieke ontwikkelingen, zeker ook regionaal en was zeer op de hoogte van wat er zoal speelde. We hadden wel eens discussie, dan kwam hij zeker voor zijn mening op. We waren het niet altijd eens, maar hadden respect voor elkaar en we noemden elkaar vriend.

Op 7 november werd in besloten kring afscheid van Koen genomen.

Wij wensen Sonja, kinderen en kleinkinderen sterkte voor de toekomst.

Arie Versluis

HOOGSTAMFRUITSAP 2019

Vanaf ± 1980 onderhoudt onze vereniging een aantal hoogstamboomgaarden in De Vijfheerenlanden, dit om deze voor de toekomst te bewaren. In 1985 begon men met het laten verwerken van een gedeelte van de oogst tot een tweetal heerlijke fruitsappen. Sinds 1995 gebeurt dat bij **Schulp Vruchtensappen** te Breukelen.

Ook afgelopen jaar was er voor de mannen van de fruitploeg weer handenvol werk. De bomen hingen vol en er is hard gewerkt om dit alles te plukken en weg te krijgen voor

verwerking of verkoop. Bij de Schaapskooi werden vele kilo's verkocht aan leden en passanten, er werden partijen verkocht aan handelaren. Maar veel werd verwerkt tot onze inmiddels zeer bekende hoogstamfruitsappen. Deze worden verkocht in de Schaapskooi per glas of per fles, maar ook regionale winkel- en horecabedrijven nemen af. Wij zijn hofleverancier bij alle drie de gemeentehuizen in de VHL.

Ook dit jaar verwerkte Schulp weer het door ons aangeboden fruit en vulde hiermee

ongeveer 7500 flessen. En omdat dit editie 25 was kreeg de fruitploeg een waardebon aangeboden door Albert Schulp persoonlijk (zie de foto). Deze bon is goed voor een dag met een huursloep varen op de Vecht en de Vechtplassen. Komend jaar zal deze bon verzilverd worden.

De sappen zijn opgehaald en worden ook dit jaar weer belangeloos opgeslagen bij **VAN DE SCHEUR Logistiek** te Vianen. Hiervoor vanaf deze plaats nogmaals hartelijk dank.

Een spannend moment is altijd weer als ons testpanel de eerste flessen openmaakt om de nieuwe oogst te keuren. Maar ook dit jaar kan worden bijgeschreven als een goed sapjaar, de smaak werd als subliem omschreven.

Zoals bekend laten we sinds 2013 van ons fruit ook een heerlijke appel-perenstroop fa-

briceren. Inmiddels weten wij ook hiervoor een goeie mix samen te stellen, de smaak is dan ook perfect. De populariteit van dit product groeit en net als bij de sappen stijgt de verkoop.

We nodigen u uit om naar de Schaapskooi te komen en eens te proeven, de smaak zal u bevallen. Al het gebruikte fruit is biologisch of onbespoten, de producten zijn puur en zonder enige toevoeging. Het is te koop per glas, per fles of per doos, ook hebben wij een setje van onze producten in geschenkverpakking als Hoogstamtrio te koop.

Bij aankoop steunt u het werk van onze club en draagt u bij aan het behoud van enkele hoogstamboomgaarden in onze regio.

Arie Versluis

Winterwandeling

Na afloop erwtensoep

10 of 15 kilometer

27 december

Start van 10 tot 12 uur

Schaapskooi

Overboeicop 15, Schoonrewoerd

Kosten €7,50

Aanmelden: info@natuurcentrum.nl

NIEUWJAARSRECEPTIE

Op donderdag 2 januari 2020 is de nieuwjaarsreceptie van Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden in de Schaapskooi. Iedereen, lid of geen lid, is van harte welkom! Zaal open vanaf 19:30 uur.

EXCURSIES

NB 1. We verzamelen/vertrekken vanaf Benedictushof 132, 4133 AK Vianen.

NB 2. Bij slecht weer: neem contact op met de gids en vraag of de excursie wel doorgaat.

15 dec: **Vogelexcursie naar de Flevopolder** (Café de Oostvaarders vogelkijkpost, Knardijk etc.) o.l.v. Eduard Polfliet, info tel.: 06 52 09 56 22. Mail: eduardpolfliet@casema.nl. Vertrek **9.00 uur** vanuit Vianen.

12 jan: **Excursie vanaf de Posbank** o.l.v. Jules Klees, tel: 0347-351 499. Mail: fam-klees@hetnet.nl. Vertrek **9.00 uur** vanuit Vianen.

16 febr: **Excursie in de Amerongse Bovenpolder** o.l.v. Jules Klees, tel: 0347-351 499. Mail: fam-klees@hetnet.nl. Vertrek **9.00 uur** vanuit Vianen.

8 mrt: **Excursie naar Langenboom bij Mill** (6.5 km) en aansluitend bezoek aan NK Maasheggen vlechten o.l.v. Koos maat, tel: 0183-563 362 of 06-2723 6372. Mail: koosmaat@solcon.nl. Vertrek **8.00 uur** Vianen.

- 28 mrt: **Vogels kijken en tellen in de polders rond de Schaapskooi**. Vertrek **13.00 uur** bij de Schaapskooi, o.l.v. Eduard Polfliet, tel: 0347 372 269. Mail: eduardpolfliet@casema.nl
- 10 april: **Vogels kijken in een paar gebiedjes bij Noordeloos, Goudriaan en Ottoland** (ongeveer 6 km wandelen) o.l.v. Koos maat tel: 0183-563 362 of 06-2723 6372. Mail: koosmaat@solcon.nl. Vertrek **9.00 uur** Vianen.
- 19 april: **Vogelexcursie in De Zouweboezem** o.l.v. Bart de Groot. Mail: bdegroot4@kpnmail.nl of tel.: 06 4033 9872. Vertrek: **8.15 uur** vanaf het tunneltje onder de A27 bij de Zederik, aan het einde van de Driemolensweg. Of **8.00 uur** vanuit Vianen of **8.00 uur** station Leerdam.

DIALEZINGEN – zie pagina's 3-11

- 19 dec: Kars Veling – Vlinders en libellen in een veranderend klimaat
 9 jan: Henk Tromp – Vogels van de Vijfheerenlanden
 23 jan: Jacques van der Neut – Een snufje meer zout in de Delta
 6 feb: Theo Janssen – Landschappen van China: 1. Turkmenistan, 2. Kirgizië, 3. Binnen-Mongolië
 20 feb: Bob Luijks – Limburg & de Wadden
 5 mrt: Gerrit Jan Klop – Vogels van Suriname
 19 mrt: Fred de Gier – Yellowstone, een wereld van contrasten
 3 april: Dialezingen door leden: Kees Jan van Zwiene over Iran, Gerard van Heusden over Suriname

ACTIVITEITEN VOOR DE JEUGD – zie pagina's 12-13

- 28 dec: Vogels in de winter
 4 jan: 's ochtends: Nestkastje timmeren
 4 jan: 's middags: Vogels in de winter en notenrekje maken
 28 feb: Uilenballen pluizen

EVENEMENTEN 2020

Evenement	Datum
<i>Lentefeest</i>	16 mei 2020
<i>Fietsdag</i>	18 juli 2020
<i>Nacht van de vleermuis</i>	29 augustus 2020
<i>Open Dag</i>	26 september 2020
<i>Nacht van de Nacht</i>	24 oktober 2020
<i>Winterwandeling</i>	29 december 2020

Voor meer details en actuele informatie:
 Kijk op onze website www.natuurcentrum.nl

WAT U WEL OF NIET HEEFT GEMIST

Deze keer weer twee stukken: een kort verslag van een paddestoelenexcursie naar een bijzonder terrein en een uitgebreider verslag van het jaarlijkse Texelkamp.

Paddestoelenexcursie Tichelterrein Buren, 6 oktober 2019

Bart de Groot

We gaan met 9 personen: Thijmen, Jannie en Lida als gidsen, en Pieter, Nanny, Petra en André, Constance en Bart. Het weerbericht is niet goed, regen vandaag de hele dag, maar toch valt het mee: het regent niet hard.

We starten om half 10 op de parkeerplaats bij Hennisdijk no 7 in Buren.

Door de regen van de afgelopen dagen staan er veel paddestoelen in allerlei kleuren. Het Tichelterrein bij Buren is een zogeheten wasplatengrasland: een onbemest, niet te zuur grasland waarin minimaal vijf soorten wasplaten voorkomen. In dergelijke graslanden komen naast wasplaten ook veel aardtongen, knotszwammen en satijnhoeden voor; als je gelukt hebt vind je ook barsthoeden. Wij vinden zes wasplaten (*Hygrocybe* species) en de groensteelsatijnzwam.

Wasplatengraslanden zijn als gevolg van intensivering van het agrarische bedrijf in Nederland sterk achteruitgegaan, daardoor staan veel van de kenmerkende paddestoelen op de Rode Lijst – zie Tabel 1.

Er komt iemand langs met een foto van een bijzondere houtbewonende paddestoel, hij laat ons zien waar hij staat. Via een smal paadje gaan we ernaartoe en bij een greppel vinden we de omgewaaide dikke populier waar hij op groeit. Het is volgens Lida de kammetjesstekelzwam, een zeldzame paddestoel.

Om half 1 hebben we genoeg paddestoelen gezien, we hebben er 46 opgeschreven.

Thijmen, Jannie en Lida, bedankt voor het op naam brengen van de paddestoelen.

Het was ondanks een beetje regen een prachtige excursie.

Literatuur

Arnolds, E., 2015. Wasplatengraslanden in Nederland. Deel I. Ecologische en vegetatiekundige aspecten. *Stratiotes* 47: 45-75.

Arnolds, E., 2015. Wasplatengraslanden in Nederland. Deel II. De belangrijkste terreinen en natuurbeheersaspecten. *Stratiotes* 48: 15-32.

Kammetjesstekelzwam.

Parelamaniet.

Tabel 1. Waargenomen paddestoelen in Tichelterrein Buren, 6 oktober 2019. Rode Lijstcategorieën: BE = bedreigd, KW = kwetsbaar, GE = gevoelig. Zeldzaamheid: aaaa = zeer algemeen, aaa = algemeen, aa = vrij algemeen, a = matig algemeen, z = vrij zeldzaam, zz = zeldzaam.

Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	Zeldzaamheid	Rode lijst
<i>Amanita citrina</i> var. <i>alba</i>	Gele knolamaniet (var. <i>alba</i>)	aaa	
<i>Amanita muscaria</i>	Vliegenschwam	aaaa	
<i>Amanita rubescens</i>	Parelamaniet	aaaa	
<i>Bjerkandera adusta</i>	Gijze buisjeszwam	aaaa	
<i>Calvatia excipuliformis</i>	Plooivoetstufzwam	aaaa	
<i>Clavulina coralloides</i>	Witte koraalzwam	aaaa	
<i>Clitocybe odora</i>	Groene anijstrechtterzwam	aaa	
<i>Clitocybe rivulosa</i> s.l.	Weidetrechterzwam	aaaa	
<i>Coprinopsis atramentaria</i> s.l.	Kale inktzwam	aaaa	
<i>Coprinus comatus</i>	Geschubde inktzwam	aaaa	
<i>Crepidotus variabilis</i>	Wit oorzwammetje	aaaa	
<i>Entoloma incanum</i>	Groensteelsatijnzwam	z	BE
<i>Geastrum triplex</i>	Gekraagde aardster	aaa	
<i>Hebeloma crustuliniforme</i>	Radijsvaalhoed	aaa	
<i>Hericium coralloides</i>	Kammetjesstekelzwam	zz	GE
<i>Hygrocybe chlorophana</i>	Gele wasplaat (inclusief oranje wasplaat)	a	KW
<i>Hygrocybe conica</i>	Zwartwordende wasplaat	aaa	
<i>Hygrocybe irrigata</i>	Grauwe wasplaat	z	KW
<i>Hygrocybe pratensis</i>	Weidewasplaat	aa	KW
<i>Hygrocybe psittacina</i>	Papegaaizwammetje	aaa	GE
<i>Hygrocybe virginea</i>	Sneeuwzwammetje	aaa	GE
<i>Hygrophoropsis aurantiaca</i>	Valse hanekam	aaaa	
<i>Hypoholoma fasciculare</i>	Gewone zwavelkop	aaaa	
<i>Inocybe geophylla</i>	Witte satijnvezelkop	aaaa	
<i>Lactarius quietus</i>	Kaneelkleurige melkzwam	aaaa	
<i>Laetiporus sulphureus</i>	Zwavelzwam	aaaa	
<i>Lepista flaccida</i>	Roodbruine schijnridderzwam	aaaa	
<i>Lepista nuda</i>	Parse schijnridderzwam	aaaa	
<i>Mycena</i> (G)	Schorsmycena (Genus)		
<i>Mycena rosea</i>	Heksenschermpje	aa	
<i>Otidea onotica</i>	Gewoon varkensoor	aa	KW
<i>Paxillus involutus</i> s.l.	Krulzoom	aaaa	
<i>Russula betularum</i>	Roze berkenrussula	aaaa	
<i>Scleroderma</i> (G)	Aardappelbovist (Genus)		
<i>Tricholoma album</i>	Witte ridderzwam	z	KW
<i>Tricholoma argyraceum</i>	Zilveren ridderzwam	a	
<i>Tricholoma sulphureum</i>	Narcisridderzwam	aaa	

Op vrijdag vertrekt iedereen op eigen gelegenheid naar Texel. Om 15 uur kunnen we terecht in de Noorderburcht.

Dit is de derde keer dat we hier naartoe gaan, meestal gaan we een maand eerder dan nu. We zijn met 10 personen. Een aantal personen gaat eerst vogels kijken en komt daarna naar de Noorderburcht. De eerste avond laten we Chinees komen uit Den Burg. Onze bekende Chinees in de Koog is gesloten. We gaan een lijst met vogels bijhouden, Cees begint met de eerste 10 vogels op onderstaande lijst op de dag van aankomst.

Op zaterdag 26 okt rijden we via de Hoofdweg naar De Cocksdorp. Bij de Waddenzee staat veel wind. We zien o.a. wulp, bonte strandloper en heel veel scholeksters, slobbeend, berg-eend, steenloper en rotgans. We rijden verder langs het strand richting de Vuurtoren. Net voorbij de Robbenjager is er een kijk-scherm uit de wind en hier zien we watersnippen, een fazant, kramsvogels en koperwieken. We lopen nog even naar de Vuurtoren. Daarna gaan we een stukje in de duinen lopen onder de Koog. We zien veel soorten paddestoelen, maar missen een kenner die weet welke het zijn.

Vanavond heeft Mienke voor ons gekookt, twee soorten soep en een gerecht met zalm, heerlijk gegeten.

Zilverplevier (foto Cees Gielis)

Aalscholver (foto Cees Gielis)

's Avonds worden de foto's bekeken en nog vogels op naam gebracht, de vogellijst wordt uitgebreid met 12 vogels. Ook wordt er rummikub gespeeld.

Op zondag 27 okt beginnen we bij Utopia en lopen we via de waddenkant weer terug, we zien o.a. een paar zilverplevieren, lepelaars en wintertalingen. Daarna rijden we langs de plasjes binnendijs langs de waddenkant. Bij de molen zien we de dodaars, kuifeenden en pijlstaarten. Ons volgende kijkpunt is de Mokbaai met o.a. aalscholver, rosse grutto, bonte strandlopers en kuifeenden. De dag is bijna om en we gaan terug naar De Noorderburcht. Cees en Siska hebben lekkere dikke pannenkoeken gebakken voor ons allemaal.

Dodaars (foto Cees Gielis)

De Schans (foto Bart de Groot)

Maandag 28 okt, vandaag doen we nog een keer het rondje naar de Vuurtoren, als het water zakt zijn hier veel vogels op het wad te zien, zoals rotganzen, slobbeenden en zilvermeeuwen. Bij het kijkscherm naast De Robbenjager zitten weer de watersnippen, in de lucht bidt een torenvalk. Daarna rijden we naar een nieuw gebied bij het Prins Hendrik-gemaal, waar we weer een aantal watersnippen zien. Langs de dijk richting Oudeschild is er ook een nieuw gebied in aanleg met bij de Waddensee een betonnen monument, bij de Schans, zie foto.

Mienke heeft vanavond weer gekookt, het menu is boerenkool met worst, pannen vol. We zijn nu met 11 personen. Let is zondag vertrokken, maar vandaag zijn Constance en Robert aangekomen. Er wordt flink gegeten, het smaakt goed, maar we houden toch over.

Goudplevier (foto Cees Gielis)

Buizerd (foto Cees Gielis)

Dinsdag 29 okt. We starten met vogels kijken net voor de Molen bij de Lancasterdijk, hier zwemmen een paar dodaarzen. Op de plas bij de molen zwemt een wilde zwaan, een grote mantelmeeuw en Cees ziet hier een paar zeldzame toppereenden.

Vandaag eten we spaghetti, klaar gemaakt door Bart en Flori.

Op woensdag 30 oktober gaan we een grote wandeling maken in de Slufter. We lopen door de duinen van de Koog naar de Slufter, overal hoor je roodborsten en er vliegt een holenduif. In de Slufter zitten veel meeuwen, scholeksters en bonte strandlopers. Terug naar de Koog gaan we via het strand, fijn langs de zeerand lopen met het geluid van de ruisende golven, en de snel achter de golven heen en weer lopende drieteenstrandlopers.

Kanoet (foto Cees Gielis)

Blauwe kiekendief (foto Cees Gielis)

We eten vandaag restjes boerenkool en kip met frites (Cees).

Donderdag 31 okt. We gaan nog een keer terug naar het betonnen monument met de Swarovskikijker. Daar aangekomen staat op het strand zomaar een flamingo.

Cees ziet vandaag nog de kleine strandloper, de krombekstrandloper en de blauwe kiekendief.

Vanavond gaan we met zijn allen eten in Den Hoorn in Eethuis De Klif 23, vroeger in bezit van de familie Gielis.

Op vrijdag 1 november zit de Texelexcursie 2019 erop, we gaan inpakken en langzamer-

Fazant (foto Cees Gielis)

hand weer terug naar huis, na een laatste rondrit over Texel. Maar eerst krijgen we om half elf nog koffie met gebak in de Noorderburcht van Teus, er is er een jarig en dat is Teus!

We hebben in totaal met zijn allen 82 soorten vogels gezien, zie de lijst hieronder en hiernaast.

Deelnemers aan deze Texel excursie: Cees, Siska, Bart, Flori, Simon, Mienke, Nanny, Ans, Teus, Let, Constance, Robert.

Soort	Eerste waarneming op:							Soort	Eerste waarneming op:						
	25	26	27	28	29	30	31		25	26	27	28	29	30	31
Aalscholver	√							Goudplevier				√			
Bergeend	√							Graspieper				√			
Blauwe kiekendief							√	Grauwe gans		√					
Blauwe reiger	√							Groenpootruiter					√		
Bontbekplevier						√		Grote bonte specht					√		
Bonte strandloper				√				Grote mantelmeeuw							√
Brandgans				√				Grote zilverreiger						√	
Brilduiker						√		Grutto			√				
Buizerd						√		Holenduif							√
Canadese gans						√		Houtduif			√				
Dodaars	√							Huismus			√				
Drieteenstrandloper				√				Kanoet						√	
Eidereend							√	Kauw		√					
Ekster		√						Kemphaan			√				
Fazant		√						Kievit			√				
Flamingo						√		Kleine mantelmeeuw				√			
Fuut	√							Kleine strandloper							√
Gaai						√		Kleine zilverreiger						√	

Soort	Eerste waarneming op:							Soort	Eerste waarneming op:						
	25	26	27	28	29	30	31		25	26	27	28	29	30	31
Kluut					√			Smient	√						
Kneu							√	Spreeuw		√					
Knobbelzwaan		√						Staartmees							√
Kokmeeuw		√						Steenloper			√				
Kolgans			√					Stormmeeuw			√				
Koolmees			√					Tafeleend						√	
Koperwiek			√					Tapuit						√	
Krakeend			√					Toppereend						√	
Kramsvogel			√					Torenavalk			√				
Krombekstrandloper							√	Tureluur			√				
Kuifeend		√						Vink						√	
Lepelaar					√			Waterhoen					√		
Meerkoet	√							Watersnip			√				
Merel		√						Wilde eend	√						
Nijlgans			√					Wilde zwaan							√
Oeverloper						√		Winterkoning				√			
Pijlstaart				√				Wintertaling	√						
Pimpelmees			√					Witte kwikstaart			√				
Roodborst		√						Wulp				√			
Rosse grutto				√				Zanglijster						√	
Rotgans		√						Zilverplevier					√		
Scholekster			√					Zwarte kraai		√					
Slobeend	√							Zwarte ruiter			√				

CLIMATE CHANGE

Wie de afgelopen tijd het begrip *climate change* of klimaatverandering niet heeft gehoord, heeft waarschijnlijk onder een stolp geleefd. Nu wil het geval dat we eigenlijk allemaal onder diezelfde stolp leven. Die stolp heet 'atmosfeer'. Deskundigen vertellen ons dat de broeikasgassen (waaronder CO₂) in de atmosfeer toenemen waardoor de gemiddelde temperatuur op de aarde stijgt. En als ons gevoel ons niet bedriegt is dat ook zo. Zomers lijken warmer en droger te worden, echte winters komen minder vaak voor. Al kunnen onze herinneringen aan ijskoude winters met veel sneeuw en ijs misschien wel weerlegd worden door harde statistieken. Ook vroeger waren er natuurlijk zachte winters. Maar toch...

Natuurlijkhebbers en fotografen houden van alle seizoenen. Maar door velen van ons wordt reikhalzend uitgezien naar winters met

een dik pak sneeuw, een mooie ijsvloer of een paar dagen met ruige rijp. Natuurlijk, als je 's morgens vroeg naar je werk moet en je schuift aan in de file op de A2 of de A27 zijn die winterse omstandigheden bijzonder onplezierig. Maar als je vrij hebt, en eropuit kunt met je schaatsen of je camera... Dan kun je echt genieten van de winter. Wat voor winter zullen we dit jaar beleven? Weer een zachte en grijze kwakkelwinter? Of worden we toch nog verrast door winterse perikelen?

Voor dieren is het in de winter natuurlijk niet altijd genieten. Zij kunnen niet aan het einde van de dag bij de kachel kruipen zoals wij. Een deel van onze broedvogels (net als een deel van onze menselijke senioren) brengt de winter door in het zachte zuiden. Vogels uit Scandinavië, Rusland en aanverwante streken hebben de goede gewoonte om de winter bij ons door te brengen omdat winters bij ons nu

Baardmannetje

Kleine zwanen

Zouweboezem

Watersnip

Sijs

Zouweboezem met schaatspret

eenmaal zachter zijn dan in het hoge noorden. Smienten, kramsvogels en koperwieken, wilde zwanen en kleine zwanen, allemaal vogelsoorten waar de natuurliefhebber ieder najaar weer naar uitkijkt. Prachtig als ze zich laten zien op een laagje ijs of sneeuw, met een winters zonnetje erbij. Ga er dan ook deze winter op uit om te genieten van onze wintergasten. Bezoek eens de Lekuiterwaarden bij Everdingen bijvoorbeeld. Vaak laten zich hier in de winterperiode kleine zwanen, watersnippen, allerlei soorten eenden en als je gelukt hebt ook baardmannetjes zien. Baardmannetjes zijn geen trekvogels, ze passen zich aan de omstandigheden aan als de winter doorzet. Wanneer het streng wintert en er te weinig insecten zijn te vinden, wordt het spijsverteringskanaal van deze prachtige vogeltjes omgebouwd zodat ze van rietzaden kunnen leven. Wonderlijk!

Een ander gebied binnen ons 'resort' wat ook in de winter zeer de moeite waard is, is de Zouweboezem. In december 2007 hing er een dikke mist in de Vijfheerenlanden en de Al-

blasserwaard. Tegelijk kwam de temperatuur overdag niet boven nul graden, wat zorgde voor een dikke laag ruige rijp op takken, planten, en waarop niet eigenlijk. Ik besloot om op vrijdagmiddag foto's te gaan maken want het was werkelijk schitterend om alles bedekt te zien met een hagelwitte laag ijskristallen. Zelfs prikkeldraad wordt dan nog fotogeniek. De volgende dag, zaterdag, brak 's morgens de zon door. Dat betekende voor mij dat ik opnieuw eropuit ging met de camera, want zo'n staalblauwe winterlucht doet de rijp nog veel mooier uitkomen. Bovendien moest ik opschieten, want die zon kon er wel eens voor zorgen dat de rijp als sneeuw voor de zon zou verdwijnen. Dat gebeurde inderdaad ook, maar niet voordat ik in de wondere winterwereld van de Zouweboezem mijn fotografische hart helemaal kon ophalen.

Een nieuwe winterfotografiekans deed zich voor in december 2010. Naast mijn werk was ik druk met een deeltijdstudie en ik bracht dan ook heel wat uurtjes achter de laptop door. Op een goede (studie)dag had het 's

Smienten

Putter

morgens vroeg al flink gesneeuwd en het sneeuwde nog een mooi poosje door. Op een gegeven moment kon ik het achter mijn bureau niet meer uithouden en ik vertrok met camera en enkele lenzen richting Zouweboezem. De studie moest maar even wachten. De natuur had na deze flinke sneeuwbuien een complete gedaanteverwisseling ondergaan. Het vlonderpad naar het kijkscherm was bijna niet meer zichtbaar door de sneeuw. Boomtakken droegen een witte laag dons, sijen en putters wisten aan de besneeuwde takken elzenproppen te vinden om zaadjes uit te peuteren en rommelige hoekjes hadden een smetteloos witte schoonheid gekregen. Opnieuw een wonderre winterwereld in de Zouweboezem. Gaan we dat deze win-

ter, ondanks 'climate change', opnieuw beleven? Zorg er in ieder geval voor dat de camera in topconditie klaar ligt!

Hans de Braal

HOOP

Op 1 december start de klimaattop in Madrid. De besprekingen duren tot 13 december. Tegen de tijd dat u deze *Domphoorn* gaat lezen, is er al meer bekend over hoe geslaagd deze top is of gaat worden. Nu ik dit schrijf, is er scepsis bij de één, hoop bij de ander en verwachtingen bij velen. Dat past de decembermaand: tijd van verwachting, van hoop.

Wat mogen we eigenlijk verwachten van dit mondiale overleg? Tijdens deze top staat de uitwerking van het Klimaatakkoord van Parijs, dat op 1 januari 2020 van kracht wordt, centraal. Het gaat om het HOE. De onderhandelingen gaan zich richten op vragen als: hoe moeten landen rapporteren over broeikasgassen en hoe kunnen landen elkaar daarbij controleren; hoe hard blijven de CO₂-afspraken uit het Kyoto-protocol overeind en hoe

kan misbruik en ondermijning van de afspraken voorkomen worden?

Afspraken, regels en akkoorden zijn nodig, omdat we veel aan het verliezen zijn: de zeespiegel stijgt, woestijnen worden groter, het aantal soorten wordt heel snel kleiner...

Klimaatafspraken alleen zijn niet genoeg, dat weten we inmiddels. Klimaatafspraken nakomen en uitvoeren zijn voorwaardelijk om de aarde leefbaar te houden.

Er staat veel op het spel. Afgelopen zomer waren wij in Zwitserland bij de Rhône-gletsjer. Ik schrok van de afstand die we moesten lopen vanaf het 'kaartjesloket' tot de ingang van de gletsjergrot. Meer dan vijftien jaar geleden bezochten we die blauwe ijswereld ook. Een belevenis! Je loopt in gestold water, de blauwe gloed is bijna surreëel. Die ervaring wilden we doorgeven: met twee neven liepen

we in het koude landschap van steen en ijs. We hoopten dat ook deze jonge mannen de magie zouden voelen... maar het ijs had zich zover teruggetrokken... De gletsjer is noodgedwongen voor een groot deel bedekt met speciale doeken die het dooien moeten remmen. Zou men dat niet doen, dan was er misschien al bijna geen gletsjer meer te bezoeken. Zo snel gaat het... en de gevolgen van opwarming van de aarde, van het smelten van ijskappen zijn enorm: overstromingen en het verdwijnen van hele eilanden en ook, meldt Heleen Ekker in het NOS-nieuws over de Klimaattop: *“Wetenschappers hebben*

onlangs de politiek gewaarschuwd: door smeltende gletsjers komt ons drinkwater in gevaar. Ook dat onderwerp staat tijdens de klimaatop op de agenda.”

Op 1 december start de wereld-klimaat-top, want dit is een wereldprobleem. Dus reizen uit de hele wereld mensen naar Madrid. Dat voelt wel heel dubbel: reizen en dan vooral per vliegtuig is milieubelastend en dus niet goed voor het klimaat. In hetzelfde artikel van Heleen Ekker staat: *“De discussie over vlieg-reizen kreeg dit jaar een extra dimensie doordat de Zweedse Greta Thunberg principiële weigert om te vliegen. Ze ging met een boot*

naar New York, voor een klimaatbijeenkomst in september." Ook nu is ze aan boord van een catamaran gestapt, als ik het allemaal goed heb begrepen om naar Portugal te reizen en van daaruit verder met de trein te gaan.

Enkele Europese delegaties, waaronder onze Tweede Kamerleden gaan ook met de trein. Natuurlijk laait dan direct de discussie op over hoe zinvol dat is. "Dat vliegtuig vliegt toch..." "Zo'n reis kost veel te veel tijd en tijd is ook geld..." Tja, wat hebben we over voor het klimaat? Hoe zinvol is voorbeeldgedrag?

Ik weet niet hoe dat bij u is, maar ik trek me

zweefde, had ik niet kunnen maken zonder daar naar toe te reizen.

Ik geloof in: klein beginnen en doen wat je zelf kunt doen. Hoop houden dat mijn kleine aandeel helpt, maar dat is niet makkelijk. Mag ik dan alleen maar op fietsvakantie vanaf nu? En wat helpt dat in het wereld-vervuil-geweld? Ik lees in *Trouw* in datzelfde weekend in de opmars naar 1 december over Paul Kingsnorth, een (voorheen) fanatieke milieu-activist, die zich nu, tamelijk gedesillusioneerd, heeft teruggetrokken op het platteland in Ierland. Zijn actiebereidheid heeft hij

dit soort berichten en de 'heisa' er omheen behoorlijk aan. Ik vind dat ik meer moet fietsen en probeer dat ook echt, maar soms past het niet in de agenda of het regent zo vreselijk... Ik voel me tijdens de vakantie (met de auto) bij vlagen erg schuldig (en sus dat gevoel dan met: maar ik ga niet met het vliegtuig...). En toch... die heerlijke wandeling in de bergen van de Pyreneeën, die bekroond werd met een lammergier die boven en langs ons

verloren, de hoop opgegeven. In het interview door Frank Mulder werd Paul gevraagd: *De steun voor milieumaatregelen groeit. Met de juiste techniek kunnen we al onze energie in 2050 uitstootvrij opwekken. Is dat geen goed nieuws?* Hij antwoordt dan: *"Ik zie daarin vooral dat we onze manier van leven niet ter discussie willen stellen. We zitten in een totale ecologische crisis. De oceanen worden overbevist, de woestijnen breiden zich uit, soorten verdwijnen en de bodem wordt uitgeput.*

Maar het enige waar we over praten is het klimaat, of nog beperkter: CO₂, blijkbaar omdat dat ons leventje in gevaar brengt. Maar wat als we met alle technologie morgen de klimaatverandering gaan stoppen? Nou? Zijn we dan niet meer op weg naar de afgrond?" Er staat veel op het spel. Veel meer dan CO₂, meer dan stikstof, meer dan aardgas... het moet anders, maar hoe en wat kan ik dan doen? Hoe kunnen we voorkomen / hoe kan ik voorkomen dat de berusting, de machteloosheid toeslaat?

Op 1 december start de wereldklimaattop. Er staat veel op het spel. Hoeveel mogen we verwachten van de wereldleiders? In het NOS-

bericht wordt VN-chef Antonio Guterres geciteerd: *"Onze oorlog tegen de natuur moet stoppen, en we weten dat het kan."* Maar tegelijk stelt hij dat in veel landen de politieke wil ontbreekt om de uitstoot van broeikasgassen te beperken.

Hoeveel laten we over aan anderen? Hoelang blijven we wachten tot de ander de eerste of de meest vergaande stap zet? Hoeveel kunnen we zelf? Hoeveel zijn we bereid te geven/ te doen?

HET antwoord zal voor ieder anders zijn. Ik moet denken aan die mooie zin over inspiratie:

"Als je een schip wil bouwen, moet je werklui niet opdragen hout te verzamelen, je moet niet het werk verdelen en orders geven. Leer in plaats daarvan mensen eerst te verlangen naar de eindeloze zee."

Een citaat (waarschijnlijk) van **Antoine de Saint-Exupéry** (1900-1944).

Waarom zou je energie in iets steken als je bijdrage aan het grote geheel zo klein of zo ver weg lijkt?

Als je een beter wereld wilt bouwen, zoek naar dromers/droombeelden, dat geeft hoop: die surreële blauwe wereld in de gletsjer; die prachtige lammergier die we zagen in de Pyreneeën afgelopen herfst, zo indrukwekkend! Die wuivende pluimen riet hier vlakbij aan de rand van de sloot... ik verlang naar die mooie ervaringen, die prachtige beelden. Het sterkt me in mijn hoop, het maakt dat ik me wil blijven inzetten – hoe klein mijn bijdrage ook kan/zal zijn...

Jolanda Lemcke

DAGELIJKS BESTUUR

Voorzitter Mw. J.A.R.M. van Egmond 0345 - 795199
 Secretaris Dhr. J. Stevens 0345 - 616883
 Penningmeester Mw. A. Eleveld 0347 - 322836

Voor spoedgevallen kunt u de leden van het bestuur bellen.

Voor algemene zaken graag een bericht naar het postadres:

Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden
 Overboeicop 15 4145 NN Schoonrewoerd
 www.natuurcentrum.nl
 e-mail: info@natuurcentrum.nl

OVERIGE BESTUURSLEDEN

Mw. A. van Zijl-Bogerd 0345 - 641416

ERELEDEN

Dhr. R. Ponsen Dhr. G. Zijderveld
 Dhr. P.C. Bogerd Dhr. H. de Labije
 Dhr. D.C. Drijvers Dhr. S.H. Bakker
 Dhr. P.J.J. Solleveld Dhr. A.N. Versluis
 Dhr. J. Vink Mw. S. van Baren

LEDENADMINISTRATIE info@natuurcentrum.nl

De minimumcontributie is per kalenderjaar:

Jeugdleden € 6,25
 Leden € 12,50
 Leden die ook *Het Vogeljaar* ontvangen € 25,50

Voor vragen over uw contributie kunt u bellen met de penningmeester. Het bankrekeningnummer van de vereniging is NL07 INGB 0001 4752 64 t.n.v. Penningmeester Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden te Vianen.

WERKGROEPEN

EXCURSIES	B. de Groot	Pr. W. Alexanderstr. 15	4161 AN Heukelum	0345-615991
VOGELS	VACATURE			
AMFIBIEËN	T. den Besten	Rietkamp 8	4133 CT Vianen	0347-374281
PLANTEN	J. de Gans	Weesdijk 18	4132 BL Vianen	06-36299399
NESTKASTEN	P. Solleveld	Korte Kerkstraat 25	4132 BJ Vianen	0347-322307
KNOTWILGEN	J. Stevens			0345-616883
HOOGSTAMFRUIT	A.N. Versluis (verkoop)			0183-602055
MILIEU & RUIMTELIJKE ORDENING	A. van Egmond	jarmvanegmond@ziggo.nl		0345-795199
GROENE WINKEL	S. van Baren	Kruiswerf 19	4141 GG Leerdam	0345-612829
JEUGDACTIVITEITEN	C. Kramer	Wederiklaan 26	4143 CV Leerdam	0345-619684
DIERENAMBULANCE				06-51111290
VOGELWAARNEMING	H. Evers	e-mail: hanselman109@hotmail.com		
REDACTIE	D. Kerkhof	Buitenstad 67	4132 AB Vianen	06-51042553
NATUURCENTRUM DE SCHAAPSKOOI		Overboeicop 15	4145 NN Schoonrewoerd	0345-641201
CONTACT PER E-MAIL	info@natuurcentrum.nl			

De Schaapskooi is het natuurcentrum van Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden. Adres: Overboeicop 15, 4145 NN SCHOONREWOERD - Telefoon: 0345 – 641201. De Schaapskooi is geopend donderdag 19.00 - 23.00 uur, zaterdag 9.00 - 16.00 uur en zondag 12.00 - 17.00 uur. Voor overige openingstijden, zie de website www.natuurcentrum.nl

De Natuur en Vogelwacht 'De Vijfheerenlanden' stelt zich ten doel de belangstelling voor de natuur - en dit in de ruimste zin van het woord - te bevorderen.

Zij wil dit bereiken door:

- Het organiseren van excursies en tentoonstellingen.
- Het houden van lezingen en voorlichtingsavonden.
- Het publiceren in de pers.
- Het stichten van weidevogelreservaten.
- Het stichten van natuurreservaten.
- Het bestuderen en begeleiden van bestemmingsplannen.
- Het plaatsen en onderhouden van nestkasten.
- Het voederen van vogels in de winter.
- Het uitoefenen van controles op de naleving van de vogel- en natuurbescherming wet.
- Het signaleren van aantastingen van de natuur en milieu, in het algemeen, en het voeren van acties hiertegen.
- Het steunen en propaganderen voor verenigingen die natuur- en milieubehoud beogen.
- Het bevorderen van aanplant en onderhoud van knotwilgen.
- Het geven van cursussen.

Opgericht 26 april 1966 en goedgekeurd bij Koninklijk Besluit d.d. 18 december 1974 nr.: 85. Ingeschreven in het Verenigings-register nr.: 40321254 bij de Kamer van Koophandel te Utrecht. Per 1 januari 2009 heeft de vereniging de status van ANBI.

ISSN: 2213-395X